

Çalışan Yükseköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar

Problems Faced by Working Higher Education Students

İshak Aydemir^{1*}, Vehbi Ünal¹, Bülent Öngören², Tuğçe Bıyık¹, Nisa Nur Uluocak¹,
Rıfat Topçu¹, Esra Özdemir¹

¹Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Sivas, Türkiye.

²Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Muğla, Türkiye.

Orcid: İ. Aydemir (0000-0001-8910-9413), V. Ünal (0000-0003-3827-6339), B. Öngören (0000-0003-1288-0765), T. Bıyık (0000-0002-3925-1988), N.N. Uluocak (0000-0003-4928-1424), R. Topçu (0000-0003-1573-7788), E. Özdemir (0000-0003-4629-5644)

Özet: Bu çalışmanın amacı, çalışan yükseköğretim öğrencilerinin karşılaştıkları sorun ve sıkıntılarını belirlemesidir. Çalışma, genel tarama modeli esas alınarak yapılmıştır. Öğrencilere çeşitli sosyal medya platformları üzerinden ulaşılmış ve 210 çalışan öğrenci çalışmaya katılmıştır. Öğrencilerin çoğunluğu kendi ayakları üzerinde durma isteği (%64,3), aylık gelirlerinin masraflarını karşılayamaması (%60,5) ve ailelerine yük olmak istememeleri (%48,6) nedeniyle çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu çalışmanın en önemli diğer sonuçları ise, öğrencilere göre çalışma ortamında emeğinin karşılığında daha az ücret almakta, sigortasız çalışmakta, çalışma koşulları sağlıksız ve ağır, çalışma saatleri fazla, ücretlerini zamanında alamamakta, okulda yorulması nedeniyle işyerinde kaza ve aksiliklerle karşılaşmakta, işyerinden elde ettikleri kazançları beslenme, barınma, ulaşım, sağlık, eğitim ve giyim giderlerini karşılayamamakta, işyerinde ayrımcı tutumlarla karşılaşmaktadırlar. İş yerinde sözlü şiddete, duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalmakta, mobbinge uğramakta, iş yerinin sağlıksız olmasının hastalığını tetiklemesinden korkmakta, cinsel istismara uğrama korkusu yaşamakta, iş yerinde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmakta, çok çalıştığı için sürekli stresli, sürekli kaygılı, dersleri konusunda kaygılı hissetmektedir. Çalışan öğrenciler çalıştığı için derslere geç kalmakta ve derslere alınmamakta, çalışma saatleri ve ders saatleri çakışmakta, ders bitiminde iş yerine ulaşmada geç kalmakta, mesai bitimi geç olduğu için toplu taşıma araçlarını kullanamamakta ve mesai bitimi geç olduğu için yurda giriş çıkışlarda sorun yaşamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çalışan öğrenci, akademik başarı; sosyal güvenlik; istismar; mobbing

Abstract: This study aims to identify the problems and issues faced by working higher education students. The study was based on the general screening model. The students were reached through various social media platforms and 210 working students participated in the study. The majority of students had to work because they wanted to stand on their own feet (64.3%), could not afford the cost of their monthly income (60.5%) and did not want to be a burden to their families (48.6%). The other most important results of this study are that students are paid less than what they deserve for their labor in the working environment according to them, they work without insurance, work conditions are unhealthy and hard, working hours are excess, they do not receive their wages on time, they face with accidents due to being exhausted from school, their earnings do not cover their expenses of nutrition, accommodation, transportation, health, education, clothing and they face with discriminatory attitudes in the workplace. They are also subjected to verbal, emotional, physical abuse and sexism in the workplace. They fear that the workplace being unhealthy will trigger their illness and they will be sexually abused. They are frequently stressed and feel anxious about their studies because they are constantly working. Due to working, working students are late for their classes and they are not accepted into classes most of the time. Their working hours and class hours overlap so they are late to reach the workplace at the end of the courses. They cannot use public transportation and face issues going in or out of dormitories because the end of the work is late.

Keywords: Working students, academic success; social security; abuse; mobbing

1. Giriş

Üniversite yaşamı gençlerin kimlik ve gelişimsel süreçlerinin devam ettiği ve bu tür gelişimsel ödevlerin yanında üniversiteli olmanın getirdiği psikolojik, sosyal, kültürel

birçok sorunlarla karşılaştığı bir dönemdir. (Rickwood, vd., 2005). Üniversite dönemi sadece eğitsel bir çalışma alanının yanı sıra toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda farklı bilimsel ekonomik, teknolojik ve kültürel değerleri

* İletişim Yazarı / Corresponding author. Eposta/Email : ishak72@gmail.com

Geliş Tarihi / Received Date: 20.01.2022 — Kabul Tarihi / Accepted Date: -22.08.2022

doi: 10.32329/uad.1060624

nin de gelişmesi sürecinde aktif yer almaktadır. Bu noktada eğitim yöneliminin yanında üniversiteler, öğrencilerin bireysel gelişimlerine yoğun katkılarının sunulduğu bir alan olarak değerlendirilmeli ve yönlendirici rolünün olduğu da unutulmamalıdır (Özşaker, 2012). Bu tür yönlendirici rollerinin yanında üniversite yaşamı süresince öğrenciler, akademik, psikolojik, sosyokültürel, sağlık vb. alanlarda farklı sorunlarla karşılaşabilmektedirler (Doğan ve Akçalı, 2021).

Üniversite dönemindeki birey yetişkinlik dönemi olgunluğuna erişemediğinden tam bir yetişkin sayılmaz. Benzer şekilde çocukluk dönemini de geride bırakmış olduğundan çocuk statüsü içerisinde değerlendirilemez. Genel itibarıyla çocukluktan gençliğe ve yetişkinliğe geçme aşamasında sık sık problemler yaşayan bir kişidir (Özgüven, 1992). Bu nedenle kimliğini bulma, toplumsal değerleri tanıma, daha kapsamlı toplumsal normları benimseme ve toplumsal bilinci oluşturma eğilimindedir (Çuhadaroğlu, 1989).

Üniversite yaşamıyla birlikte öğrencilerin birçoğu ailesinden uzaklaşma ve üniversiteyi daha önce tanımadığı yabancı bir ortamda okumak durumunda kalmaktadır (Gülerman, 1989). Öğrencilerin üniversite yaşamını ailelerinden uzakta okumak zorunda kalmaları aile gibi sosyal desteklerden kopmalarına ve yalnız kalmalarına sebebiyet vermektedir (Yamaç, 2009). Aynı zamanda üniversiteli olmakla birlikte farklı sistemler ışığında öğrenciler çok yönlü bir gelişim süreci içerisine girmektedir (Card, 1999; Robinson & Sexton, 1994). Kuşkusuz bu da onların gelişimsel düzeyleri üzerine büyük katkılar sağlamaktadır. Eğitim süreci içerisinde değerlendirildiğinde bireylerin gelişimsel süreçleri üzerinde büyük önemi olan üniversite çağı, öğrencilerin iş gücü piyasasına dâhil olmalarına da olanaklar sağlayabilmektedir. Bazı öğrenciler finansal yetersizliklerinde ötürü çalışma eğilimi gösterebilmekte bazıları bu kendini geliştirmek amaçlı buna yönelmektedir (Broadbridge ve Swanson, 2005).

İşgücü piyasasında öğrencilerin istihdam durumları incelendiğinde, öğrencilerin işgücü piyasaya girişlerinin yüksek olduğu ve bu iş gücü piyasasındaki bu ihtiyacın son zamanlarda artan bir eğilim gösterdiği görülmektedir (Canny, 2002). Bu piyasada yer alan üniversiteli öğrenciler farklı sebeplerden ötürü işveren kesimi tarafından tercih edilebilmektedir. Esnek çalışma, düşük ücretli çalıştırılma, kültürel birikimlerden yararlanma işverenlerin bu tercihleri üzerinde etkili olabilmektedir. Farklı sebeplerden ötürü öğrenim sürecinde işgücü piyasasında aktif durumda yer almak zorunda kalan öğrenciler, ne tam bir öğrenci profili edinmekte ne de çalışan rolüne sahip olmakta, bu da öğrencilerin bu ikili rol durumu sebebiyle rol çatışmasına girmesine neden olabilmektedir (Balkız, 2015).

Çalışan öğrenci için bir işte çalışmak ve para kazanmak zorunluluk halindeyse bu zorunluluk öğrenciyi cinsel istismara uğramaya açık hale de getirebilmektedir. İş yerlerinde cinsel taciz ile ilgili bazı ülkeler tarafından yapılan

hukuksal düzenlemelerde, cinsel tacizin cinsiyet ayrımcılığı temelinde alındığı, böyle bir tacizin yetki sınırlarını ihlal ettiğinin gösterildiği ve bunun aslında kişilik haklarının olarak tanımlandığı görülmektedir (Aydın, 2006).

Birçok üniversite öğrencisi harçlık kazanmak, kariyerine başlangıç yapmak, deneyim kazanmak ya da çalışma alanını genişletmek gibi nedenlerle okuluyla eş zamanlı olarak çalışma hayatına atılmaktadır. Bu dönemdeki öğrenciler genel itibarıyla aile sistemlerinden almış oldukları desteklerle öğrenim hayatlarını sürdürebilmektedir. Bu dönemdeki öğrencilerin ailelerin meslek ve gelir düzeylerine bakıldığında ise büyük çoğunluğunun emekli, işçi, memur, çiftçi gibi sosyo-ekonomik düzeyi düşük veya orta gelirli kişilerden oluştuğu görülmektedir. Ailelerinin maddi düzeyleri düşük olan öğrenciler ise ihtiyaç uydukları kaynaklara ulaşmakta zorluk çekebilmektedir. Buna çare olarak da kredi ve bursluluk sistemlerini zorlamak durumunda kalmaktadırlar.

Öğrenciler, üniversiteye adım atmakla birlikte ihtiyaç duydukları barınma, beslenme vb. bireysel anlamdaki ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalmakta, karşılaştıkları güçlükleri aşmakta zorluk çeken öğrenciler ise büyük zorluklar yaşayabilmektedir (Doğan ve Akçalı, 2021).

Adem (1993)'e göre, öğrencilerin ekonomik anlamdaki temel destek mekanizmaları arasında yer alan aile, öğrenim süresince öğrencilerin kitap, ders araç-gereçleri, kırtasiye malzemeleri, barınma ve ulaşım gibi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Her ne kadar yüksek öğrenim kurumu Türkiye'de ücretsiz olsa dahi öğrenciler, öğrenim süreci boyunca ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamlarını idame ettirmek durumundadır. Bu süreçte çalışmak durumunda kalmak ise yoksulluk durumunda olan ailelerde öğrencileri ve ailelerini umutsuzluğa itebilmektedir.

Öğrenim süresince ekonomik anlamda zorluk yaşayan ya da çalışmaya ihtiyaç duyan öğrenciler ihtiyaçlarını karşılamak adına farklı kaynaklara da başvuru yapabilmektedir. Kuşkusuz ki bu kaynakların başında aile sistemleri gelmektedir. Sosyal sermaye birikiminin yanında aile dayanışmasının yoğun olduğu Türkiye toplumunda aile ve akrabalık sistemlerinin öğrencilerin öğrenim süreçlerine büyük destek sağladıkları gözlenmektedir. Bu noktada da aslında öğrencilere yapılan desteklerin ailelerin gelirleriyle orantılı olduğu görülmektedir (Albrecht ve Ziderman, 1992). Bu da aslında bu savı kanıtlar niteliktedir.

Ülkemizdeki 15-24 yaşları arasındaki gençlerin sayısı 2020 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2020 yılı sonu itibarıyla 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 893 bin 750 kişi olmuştur. Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) verilerine göre genç nüfusun 8 milyon 240 bin 996 kişi bir yükseköğretim programına kayıtlı öğrencilerdir. Üniversite eğitimi almak bireyleri iş yaşamına hazırlarken aynı zamanda bireylerin çok yönlü gelişimlerine (Card, 1999; Robinson & Sexton, 1994) katkı sağlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra üniversite ortamında yaşanan sorunlar da öğrencilerin eğitim-öğretim

yaşantılarından uzaklaşmalarına neden olabilmektedir.

Türkiye’de yükseköğretimde öğrenci giderlerini karşılamada ailelerin ilk sıralarda yer aldıklarını göstermektedir. Bu bulgu ailelerin gelir seviyelerine ilişkin bulgular ile düşünüldüğünde gelir seviyesi düşük ailelerden gelen öğrenciler açısından fırsat eşitliğinin yeterli derecede sağlanamadığı söylenebilir. (Sunar, 1986).

Yavuzer vd. (2005)’ye göre, üniversiteye öğrenimi gören öğrencilerin en yaygın sorunları arasında aileye yük olunma endişesi, ulaşım, burs ve kredi gibi mali desteklerin yetersizliği, giderlerin gelirlerden çok daha fazla olması, derslere zaman ayrılması sebebiyle de zaman yetersizliği yaşama yer almaktadır.

Donat, Bilgiç, Eskiocak ve Koşar (2019)’ın yaptıkları çalışmaya katılan öğrencilerin ekonomik, akademik, uyum sağlama ve sosyal konularda sorun yaşadıklarını, ekonomik açıdan harçlık, ulaşım ve burslar konusunda sıkıntı yaşadıkları, üniversite yaşamı boyunca ailelerin ekonomik durumlarının kısıtlı olmasından kaynaklı harçlık yetersizliği çektikleri belirtilmektedir.

Bu çalışma, çalışan yükseköğretim öğrencilerinin çalışma nedenleri, gelirlerini nereden sağladığı ile ilgili olmakla birlikte, öğrencilerin karşılaştığı problemleri ve bu problemlerin öğrencilerin; akademik kariyerlerinde, sosyoekonomik durumlarında, sosyal hayatlarında, psikolojik ve fizyolojik sağlıklarında yarattığı etkileri belirlemek bu problemlere çözüm önerileri sunmak adına yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ile öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal, ailevi, akademik, işyeri ile ilgili sıkıntılar ve sağlık sorunlarının tespit edilmesi sağlanarak bu konuda alınacak önlemlere katkı sağlaması planlanmaktadır. Ayrıca, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, yüksek öğretim kurumunda bulunan ve çeşitli nedenlerden dolayı çalışmak zorunda olan öğrencilerin karşılaştıkları sorunların kapsamlı olarak ortaya konulmasına literatüre katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışmada genel tarama modeli esas alınmıştır. Karasar (2013)’a göre tarama modelleri, şu anda veya geçmişte bir zamanda bir şeyi olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlar olarak ifade edilmektedir. Karasar’a göre araştırmaya konu olan olay, durum, nesne vb. olgular kendi koşulları içerisinde tanımlanır ve olgu, durum veya nesneyi değiştirme veya etkileme gibi bir çaba içerisine girilmez (Karasar, 2013).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Türkiye’de yaşayan ve bir iş yerinde ücret karşılığı çalışan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Evrenin hacminin (çalışan üniversite öğrencisi sayısı) bilinmemesi nedeniyle, örnekleme yapılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma, 0,05 örneklem hatası ve %95 güven aralığında yapılan ör-

neklem hacmi hesaplamasında 384 kişinin katılımının yeterli olacağı hesaplanmıştır.

Türkiye’de üniversite öğrencileri çoğunluk olarak kayıt dışı istihdamın bir parçası olduğu için öğrencilerin, çalışma koşulları, ücretleri ve ne kadarının iş gücüne katılım gösterdiği net olarak belirlenememektedir (Koç, 2017).

Araştırmaya 210 çalışan üniversite öğrencisi (Kadın: %74,3, n:156; Erkek: %25,7, n: 54) katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %17,61’i birinci sınıf, %28,9’u ikinci sınıf, %24,76’sı üçüncü sınıf, %29,52’si dördüncü sınıf; %8,1’i ön lisans, %69’u lisans, %22,9’u lisansüstü oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmacılar tarafından veri toplama aracı olarak anket formu hazırlanmıştır. Ölçme aracı toplam iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya ilişkin sosyo-demografik bilgiler (cinsiyet, öğrenim düzeyi, ikamet şekli, aylık bireysel gelir, çalıştıkları sektör, burs alma durumları gibi) yer almaktadır. İkinci bölümde ise çalışan öğrencilerin çalışma nedenleri, karşılaştıkları akademik, sosyal, psikolojik, çalışma ortamına ilişkin ve sağlık sorunlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Çalışma kapsamındaki üniversite öğrencilerine ulaşmak için anket formu kullanılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu’na başvuruda bulunulmuş ve onay alınmıştır (12.03.2021 tarih ve 65 nolu karar ile). Araştırmanın verileri “Google Formlar” kullanılarak oluşturulan çevrimiçi anket formu aracılığıyla sosyal medya platformları (WhatsApp, Twitter, Telegram vb.) üzerinden katılımcılara ulaştırılmıştır. Çevrimiçi anket tekniği uygulama kolaylığı sunması, zamandan tasarruf sağlaması, katılımcılara daha rahat bir ortamda cevaplama imkânı sunması, e-gruplar aracılığıyla daha çok kişiye ulaşma kolaylığı sunması açısından avantaj sağlayan bir tekniktir (Altunışık, 2008).

Öğrenciler tarafından anket formları doldurulurken gönüllülük esası gözetilmiş ve sağlıklı veri elde edilmesi için özellikle hassasiyet gösterilmiştir. Bu çalışma, çalışan üniversite öğrencilerinin koronavirüs (COVID-19) pandemi sürecinden önce Yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretime devam ettiği dönemde bir iş yerinde çalıştıkları süreci kapsamaktadır.

2.5. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin istatistiksel analizi için SPSS 22.0 programı kullanılarak veri tabanı hazırlanmış ve Google form üzerinden elde edilen veriler SPSS programına aktarılmıştır. Ardından çalışmanın amacı kapsamında ihtiyaç duyulan istatistiksel analizler yapılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların sosyo-demografik bilgileri ile çalışma nedenleri, karşılaştıkları sorunların dağılımı ile ilgili analizler yapılarak tablolarda sayı ve yüzde şeklinde gösterilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların bazı demografik özellikleri ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencileri %43,3'ü kafeterya, %7,6'sı market, %13,3'ü

Tablo 1. Öğrencilerin Çalışma Nedenlerinin Dağılımı*

Çalışma Nedenleri	n	%
Kendi ayakları üzerinde durabilmek	135	64,3
Aylık gelirin masrafları karşılayamaması	127	60,5
Aileye yük olmamak	102	48,6
Birikim yapmak için	84	40
İş deneyimi kazanmak	74	35,2
Bilgi ve beceri geliştirmek	53	25,2
Boş vakitleri değerlendirmek	48	22,9
Sosyalleşmek	40	19
Sigortanın başlaması	37	17,6
Tasarruf yapmak	34	16,2
Çalışma alanı alternatifleri genişletmek	33	15,7
Yurt masraflarını karşılamak	25	11,9
Ailesine kendini kanıtlamak	24	11,4
Toplumda saygınlık kazanmak	24	11,4
Arkadaşlarına kendimi kanıtlamak	8	3,8
Ailesinin isteği	5	2,4

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin İş ve İşyerine İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar*

İş ve İş Yerine İlişkin Sorunlar	n	%
Emeğin karşılığında daha az ücret alma.	83	39,5
Daha iyi bir işte çalışma isteği	83	39,5
İşin okulu olumsuz etkilemesi	80	38,1
Kazancın giyim giderlerini karşılamaya yetmemesi	64	30,5
İş yerinde sigortasız çalıştırılma.	62	29,5
Kazancın eğitim giderlerini karşılamaya yetmemesi.	57	27,1
Çalışma koşullarının çok ağır olması	55	26,2
Çalışma saatlerinin çok fazla olması	44	21,0
Okulda yorulma nedeniyle iş yerinde kaza ve aksilikler yapma	40	19,0
Kazancın beslenme giderlerini karşılamaya yetmemesi	39	18,6
Kazancın barınma giderlerini karşılamaya yetmemesi.	35	16,7
Çalışma koşullarının çok sağlıksız olması	33	15,7
Kazancın ulaşım giderlerini karşılamaya yetmemesi	32	15,2
Çalışan öğrenci olma nedeniyle iş yerinde ayrımcılığa maruz kalma	26	12,4
İş çıkışlarında kalınan yere ulaşmakta zorluk çekme	25	11,9
Kazancın sağlık giderlerini karşılamaya yetmemesi	24	11,4
Ücretin zamanında ödenmemesi	18	8,6
İş yerinin güvenliği ile ilgili kaygılar yaşama	13	6,2

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

mağaza, %3,3'ü broşür dağıtma, %11,9'u hastanede, %20,5'i ise diğer sektörlerde çalışmakta; %4,3'ünün annesi çalışmakta, %54,8'inin babası çalışmakta, %12,9'unun her iki ebeveyni de çalışmakta ve %28,1'inin ise hiçbiri çalışmamaktadır.

Öğrencilerin aile gelir düzeyi (düşük-orta-yüksek şeklinde sorulmuştur) % 17,1'inin düşük, %78,6'sının orta, %4,3'ünün yüksektir; %30'u aile ile birlikte, %22,9'u öğrenci evinde, %47,1'i yurttta; %75,7'si devlet yurdunda, %22,3'ü özel yurttta, %1,9'u STK yurdunda kalmakta; %56,7'si burs/kredi alırken, %43,3'ü burs/kredi almıyor; %53,8'i sigortalı, %46,22si sigortasız; %50,5'i yarı zamanlı, %49,5'i tam zamanlı çalışmakta; iş yoğunluğu %4,8'inin düşük, %51'nin orta, %44,3'ünün ise yüksektir; %67,6'sı zorunlu, %32,4'ü zorunlu olmadan çalışmaktadır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin çalışma nedenlerine bakıldığında %60,5'i aylık geliri masraflarını karşılayamadığı için, %35,2'si iş deneyimi kazanmak için, %17,6'sı sigortasının başlaması için, %22,9'u boş vakitlerini değerlendirmek için, %64,3'ü kendi ayakları üzerinde durabilmek için, %11,4'ü ailesine kendini kanıtlamak için, %3,8'i arkadaşlarına kendini kanıtlamak için, %11,4'ü toplumda saygınlık kazanmak için, %16,2'si tasarruf yapmak için, %40'ı birikim yapmak için, %11,9'u yurt masraflarını karşılamak için, %48,6'sı ailesine yük olmamak için, %2,4'ü ailesi istediği için, %25,2'si bilgi ve becerilerini geliştirmek için, %19'u sosyalleşmek için, %15,7'si çalışma alanı alternatiflerini genişletmek için çalışmaktadır (Tablo 1).

Öğrencilerin %15,7'sinin çalışma koşulları çok sağlıksız, %26,2'sinin çalışma koşulları çok ağır, %29,5'i sigortasız çalıştırılmakta, %39,5'i emeğimin karşılığında daha az ücret alıyor, %8,6'sının ücreti zamanında ödenmiyor, %19'u okulda yorulması nedeniyle iş yerinde kazalar ve aksilikler yaşıyor; %27,1'inin kazancı eğitim giderlerini karşılamaya %11,4'ünün kazancı sağlık giderlerini karşılamaya, %15,2'sinin kazancı ulaşım giderlerini karşılamaya

Tablo 3. Öğrencilerin Karşılaştıkları Akademik Sorunlar*

Akademik Sorunlar	n	%
Çalışma nedeniyle ders çalışma veriminin düşmesi	123	58,6
Çalışma nedeniyle sınavlara hazırlanamama	95	45,2
Çalışma nedeniyle dersleri anlamakta zorlanma	68	32,4
Çalışma nedeniyle akademik açıdan başarılı olmadığını düşünme	66	31,4
Çalışma nedeniyle okul ve iş dışında ders çalışma fırsatı bulamama	63	30,0
Çalışma nedeniyle akademik etkinliklere katılamama	62	29,5
Çalışma nedeniyle kütüphaneden faydalanamama.	56	26,7
Çalışma nedeniyle alttan ders alma	43	20,5
Çalışma nedeniyle ders kaynaklarına ulaşmakta zorluk çekme	41	19,5
Çalışma nedeniyle devamsızlıktan kalma	32	15,2
Çalışma nedeniyle sınavlara girememe	15	7,1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

ya, % 18,6'sının kazancı beslenme giderlerini karşılamaya, %30,5'inin kazancı giyim giderlerini karşılamaya, %16,7'sinin kazancı barınma giderlerini karşılamaya yetmiyor; %12,4'üne iş yerinde ayrımcı tutum sergileniyor, %21'inin çalışma saatleri çok fazla, %11,9'u ulaşımda zorluk yaşıyor, %6,2'si iş yeri güvenliği ile ilgili kaygı duyuyor (Tablo 2).

Öğrencilerin çalıştığı için %58,6'sının derslerden aldığı verim düşüyor, %20,5'i alttan ders alıyor, %15,2'si devamsızlıktan kalıyor, %45,2'si sınavlara hazırlanamıyor, %26,7'si kütüphaneden faydalanamıyor, %32,4'ü dersleri anlamakta zorlanıyor, %31,4'ü akademik açıdan başarılı olmadığını düşünüyor, %7,1'i sınavlara giremiyor, %19,5'i ders kaynaklarına ulaşmakta zorluk çekiyor, %30 okul

ve iş dışında ders çalışma fırsatı bulamıyor, %29,5'i akademik etkinliklere katılamıyor; %13,8'ininde okulu işini olumsuz etkiliyor (Tablo 3).

Öğrencilerin çalıştığı için %27,6'sı sınıf arkadaşlarını tanıma fırsatı bulamıyor, %8,6'sı arkadaşlarını tarafından dışlanıyor, %8,1'i hocaları tarafından dışlanıyor, %25,2'sinin arkadaşlık ilişkileri olumsuz etkileniyor, %68,6'sı sosyal etkinliklere vakit ayıramıyor, %13,8'i kendini yalnız hissediyor, %60'ı ise kendine ve hobilerine zaman ayıramıyor (Tablo 4).

Öğrencilerin iş yerinde %8,1'i sözlü şiddete, %11,9'u duygusal şiddete maruz kalıyor; %11,4'ü mobbinge uğruyor, %5,2'si fiziksel şiddete maruz kalıyor; %10,5'i iş yerinin sağlıksız olmasının hastalığını tetiklemesinden korkuyor, %6,7'si cinsel istismara uğrama korkusu yaşıyor, %10'u iş yerimde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalıyor; çok çalıştığı için %47,61'i sürekli stresli, %34,8'i sürekli kaygılı, %44,3'ü dersleri konusunda kaygılı, %16,7'sinin ruh sağlığı iyi değil; %24,8'si düşük notları yüzünden gelecek kaygısı yaşıyor, %18,6'sını çalışma koşulları depresif yapıyor, %11'i yaşadığı kaygı nedeniyle sigara kullanmaya başladı, %30'u akademik olarak başarılı olamayacağından endişeleniyor, %13,8'inin bu koşullarda çalışmak iş yaşamından soğumasına neden oldu, %11,4'ü kovulmaktan korkuyor, %3,8'i patronu tarafından aşağılanıyor (Tablo 5).

Öğrencilerin %21,4'ü iş yerinde yetersiz besleniyor, %49,5'i işi nedeniyle uykusuz kalıyor; çok çalıştığı için %13,8'i sık sık hastalanıyor, %57,6'sı sürekli yorgun, %35,7'si sürekli uykusuz, %17,6'sının beden sağlığı iyi değil; %20'si sürekli ayakta durması nedeniyle sağlık sorunları yaşıyor, %36,2'si hiç dinlenemiyor, %23,8'i çalıştığı için öz bakımına ve dış görünüşüne özen gösteremiyor (Tablo 6).

Öğrencilerin %20'si çalıştığı için derslere geç kalıyor ve derslere alınmıyor, %60'ının çalışma saatleri ve ders saatleri çakışıyor, %24,8'i ders bitiminde iş yerine geç kalıyor, %18,1'i mesai bitimi geç olduğu için toplu taşıma araçlarını kullanamıyor, %15,2'si mesai bitimi geç olduğu için yurda giriş çıkışlarda sorun yaşıyor (Tablo 7).

Öğrencilerin %6,2'sinin çalıştığı için ailesiyle arası bozuluyor, %24,3'ünün ailesi çalışmasını istemiyor, %36,2'sinin ailesi sağlığından endişeleniyor, %1,9'u çalıştığı için ailesi tarafından dışlanıyor, %51,9'unun çalıştığı için ailesiyle iletişimi zayıfladı, %12,9'unun ailesi çalışmasına engel olmak istiyor, %4,3'ünün ailesi kazancını almak istiyor (Tablo 8).

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmaya katılan öğrencilerin tamamı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Benzer şekilde Gökçaya (2021)'nin çalışmasına katılan öğrencilerin %99,5'i hizmet sektöründe çalışmaktadır.

Öğrencilerin çalışma nedenlerine baktığımızda; ilk sıra-

Tablo 4. Öğrencilerin Karşılaştıkları Sosyal Sorunlar*

Sosyal Sorunlar	n	%
Çalışma nedeniyle sosyal etkinliklere vakit ayıramama	144	68,6
İş ve okul nedeniyle kendine ve hobilerine zaman ayıramama	126	60
Çalışma nedeniyle sınıf arkadaşlarını tanıma fırsatı bulamama	58	27,6
Çalışma durumunun arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilemesi	53	25,2
Çalışma nedeniyle kendini yalnız hissetme	29	13,8
Çalışma nedeniyle arkadaşları tarafından dışlanma	18	8,6
Çalışma nedeniyle öğretim elemanları tarafından dışlanma	17	8,1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Karşılaştıkları Ruhsal Sorunlar*

Psikolojik Sorunlar	n	%
Stres-Kaygı-Depresyon		
Çok çalışma nedeniyle sürekli stresli olma	100	47,61
Çok çalışma nedeniyle dersler konusunda kaygılanma		
Çok çalışma nedeniyle sürekli kaygılanma	93	44,3
Çalışma nedeniyle akademik olarak başarılı olamama-çağrıdan kaygılanma	73	34,8
Düşük notlar yüzünden gelecek kaygısı yaşama	63	30
İş yerinden kovulmaktan korkma	24	11,4
Çalışma koşullarının depresyonu artırması	39	18,6
Çok çalışma nedeniyle ruh sağlığının bozulması	35	16,7
Bu koşullarda çalışmak iş yaşamından soğumaya neden olması	29	13,8
Şiddet-İstismar- Mobing		
İş yerinde duygusal şiddete maruz kalma	25	11,9
İş yerinde mobbinge uğrama	24	11,4
İş yerinde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalma	21	10
İş yerinde sözlü şiddete maruz kalma	17	8,1
İş yerinden cinsel istismara uğrama korkusu yaşama	14	6,7
İş yerinde fiziksel şiddete maruz kalma	11	5,2
İş yerinde patron tarafından aşağılanma	8	3,8

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

da kendi ayakları üzerinde durma isteği (%64,3), ikinci sırada aylık gelirlerinin masraflarını karşılayamaması (%60,5), üçüncü sırada ailelerine yük olmak istememeleri (%48,6) ve diğerleri ise birikim yapmak (%40), iş deneyimi kazanmak (%35,2), bilgi ve becerilerini geliştirmek (%25,2), boş vakitlerini değerlendirmek (22,9), sosyalleşmek (%19), sigorta başlangıcını yapmak için (17,6) gibi sonuçlar elde edilmiştir. Yavuzer ve arkadaşlarına (2005) göre, üniversite öğrencilerinin en yaygın beş sorunu arasında; aileye yük olunması, ulaşım sıkıntısı, burs imkânlarının yetersizliği, gelirin giderleri karşılayamaması ve derslerle ilgilenmekten diğer faaliyetler için yeterince zaman kalmaması yer almaktadır.

Çalışmalarda, eğitimi devam ettirmekte olan gençlerin

Tablo 6. Öğrencilerin Karşılaştıkları Sağlık Sorunları*

Sağlık Sorunları	n	%
Çok çalışma nedeniyle sürekli yorgunluk	121	57,6
İş yoğunluğu nedeniyle uykusuzluk	104	49,5
Hiç dinlenememe.	76	36,2
Çok çalışma nedeniyle sürekli uykusuzluk.	75	35,7
Çalışma nedeniyle öz bakım ve dış görünüme özen gösterememe	50	23,8
İş yerinde yetersiz beslenme.	45	21,4
Sürekli ayakta durmam nedeniyle sağlık sorunları yaşama	42	20,0
Çok çalışma için sık sık hastalanma.	29	13,8
İşyerindeki kaygı nedeniyle sigara kullanmaya başlama	23	11,0
İş yerinin sağlıksız olmasından dolayı hastalanmaktan korkma	22	10,5

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Çalışma Zamanlamasına İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar*

Zamanlamaya İlişkin Sorunlar	n	%
Çalışma saatleri ve ders saatlerinin çakışması	126	60,0
Ders bitiminde iş yerine geç kalma	52	24,8
Çalışma nedeniyle derslere geç kalınması ve derslere alınmama	42	20,0
Mesai bitiminin geç olması nedeniyle toplu taşıma araçlarını kullanamama	38	18,1
Mesai bitiminin geç olması nedeniyle yurt girişlerinde sorun yaşama	32	15,2

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Ailelerine İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar*

Aileye İlişkin Sorunlar	n	%
Çalışma nedeniyle aileyle iletişimin zayıflaması	109	51,9
Ailesinin kendi sağlığından dolayı endişelenmesi	76	36,2
Ailesinin çalışmasını istememesi	51	24,3
Ailesinin çalışmasına engel olması	27	12,9
Çalışma nedeniyle ailesi ile arasının bozulması	13	6,2
Ailesinin kazancını elinden almak istemesi	9	4,3
Çalışma nedeniyle ailesi tarafından dışlanma	4	1,9

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

aynı zamanda çalışma hayatına katılmasını zorunlu kılan en önemli nedenin ailelerinin ekonomik sıkıntılarından kaynaklandığı belirtilmiştir (Çelik ve Beşpınar, 2011). Carnevale ve Smith (2016) tarafından yapılan çalışma, Amerika'da çalışan üniversite öğrencilerin %45'inin yoksulluk sınırının altında, düşük ücretler kazandığı ve düşük gelirli ailelerden gelen ve haftada 40 saatten fazla çalışmak durumunda kalan öğrencilerin not ortalamasının daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Üniversite eğitiminin düşük gelirli bireylerin eğitim harcamalarını karşılama konusunda sorunlar yaşaması, üniversite öğrencilerinin çalışma hayatına katılımını zorunlu kılmaktadır (Karaörs, 2019).

Kitleselleştirilen yükseköğretime, sosyo ekonomik olarak alt kesimlerden gelen öğrencilerin erişimi arttıkça, çalışan öğrencilerin sayısında da bir yükseliş olduğu göze çarpmaktadır. Yükseköğretimin, görünümü ve içeriği itibariyle esnetildiği bir süreçte öğrencilerin ders seçimi konusunda tercihleri genişletilmekte ve üniversiteler yarı zamanlı bir hale dönüşmektedir. Bu durum ise öğrencilerin, eğitim süreci ile çalışmayı birleştirebilmesine olanak sağlamaktadır (Balkız, 2015).

Ailelerin gelir düzeyinin düşüklüğüne bağlı olarak öğrencilerin eğitim veya diğer ihtiyaçlarının karşılanmamasına bağlı olarak yoğun bir şekilde "aileye yük olma" endişesi yaşadıkları ve bu duruma bağlı olarak alan içi veya dışı farklı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kısmi zamanlı işlere yönelebilmektedirler (Yavuzer vd., 2005). Yaşadıkları maddi ihtiyaçtan ötürü çalışmak durumunda kalan öğrenciler eğitim sürecine tam olarak odaklanamamakta ve bu da öğrencilerin öğrenim süreçlerinin kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Bu durum ayrıca öğrencilerin akademik performansları üzerinde etki oluşturabilmekte ve öğrenim sürecinin sonuna gelen öğrenciler eğitim sürecinde yaşadıkları bu kesintilere bağlı olarak niteliksiz bir şekilde işgücü piyasasına dahil olmalarına neden olabilmektedir (Keskinkılıç Kara ve Çalık, 2012).

Bilir (2017), öğrencileri çalışmaya iten başlıca neden ekonomik koşulların yetersizliği olduğu ve bu durum genellikle gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek oranlarda olduğunu belirtmektedir. Gerek bu çalışmanın bu sonuçları ve gerekse Yavuzer ve arkadaşlarının (2005) çalışmalarının ve Karaörs (2019) çalışmasının sonucunda, öğrencilerin sosyal ve ekonomik nedenlerle iş gücü piyasasına katıldığı, öğrencilerin ailelerine yük olmaları ve gelirlerinin giderlerinin karşılayamaması nedeniyle sorun yaşadıkları ve bu durumlarla başetmek için okurken çalışmak durumunda kalmaktadır. Ayrıca, kendi ayakları üzerinde durma isteği de ailelerine bağımlı olmak istememeleri, ailelerine yük olmak istememeleri onların bağımsız bir birey olma isteklerinden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, öğrencilerin ekonomik açıdan desteklenmeleri halinde çalışma yerine akademik yaşamlarına daha fazla odaklanmalarına neden olabileceğini düşünmekteyiz ve öğrencilerin burs olanaklarının artırılmasını öneriyoruz.

Öğrencilerin çoğu yurttan kalmakta ve bu yurtların genellikle devlet yurdu olduğunu belirtmektedir. Devlet yurtlarının tercih edilmesinin sebebi öğrencilere sunduğu imkanlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin çoğunun bu imkanlar için değil maddi yönden daha rahat edebilecekleri bir yer olması nedeniyle öğrenciler tarafından devlet yurtları tercih edildiği görülmektedir.

Özellikle düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin çalışma oranları daha yüksek ve diğer öğrencilere göre daha fazla saat çalışmaktadırlar. Örneğin, 2017 yılında ABD’de Eğitim Bakanlığı tarafından, düşük gelirli olarak görülen öğrencilerin haftada en az 35 saat çalıştığı belirtilmektedir (Perna & Odle, 2020).

Gökkaya (2021)’nin çalışmasına katılan öğrencilerin çalışma nedenleri incelendiğinde, %61,0’i zorunlu ihtiyaçlar, %26,1’i kaliteli yaşam, %8,5’i deneyim edinme, %1,8’i aile işi olması nedeniyle ve %2,6’sı ise diğer nedenlerle çalışmaktadır.

Öğrencilerin çoğu zorunlu olarak çalışma durumunda olduğu belirtmekte ve çoğu yarı zamanlı çalışmaktadır. Gray (2004), yaptığı çalışmada esnek çalışma koşullarının, eğitimi ve deneyimi daha az, zayıf pazarlık gücüne sahip ve düşük ücretle çalışan işçileri daha derinden etkilediğini ve bunlar üzerindeki sömürüyü daha da artırdığını ileri sürmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere öğrenciler ne okullarında eğitimlerine karşı ne de iş yerlerinde gerçekleştirdikleri hizmete karşı tam uyumluluk sergileyebilmektedirler. Öğrenciler, akademik ve iş yaşamlarından yeteri doyum alamamaktadır. Gerek bu çalışma ve gerekse diğer çalışmalara göre çalışan öğrencilerin büyük çoğunluğunun zorunlu ihtiyaçlar nedeniyle çalışmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

Günümüz koşullarında asgari ücrete tabi bir bireyin tek başına yaşamını devam ettirirken dahi zorlandığı görülmektedir. Öğrencilerin aileleri tarafından aldıkları harçlıklar, kamu kuruluşları ve özel kurumlar tarafından verilen burs destekleri giderlerini karşılayamamakta ve öğrenciler ek bir gelire ihtiyaç duymaktadırlar. İş piyasasında yer alan öğrencilerin çoğu kazancının eğitim, sağlık, ulaşım, beslenme, barınma giderlerini karşılamaya yetmediğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin işlerinin okullarını olumsuz etkilediğini ve emeklerinin karşılığında daha az ücret aldıkları gözler önüne serilmiştir. Siqueira ve ark. (2014) ABD’deki araştırmalarında elde ettiği bulgulara göre düşük vasıflı işçilerin ücretlerindeki artışın yüksek vasıflı işçilerle olan ilişkilere etkileri; düşük ve yüksek vasıflı işçiler arasındaki gelir farkını ve iş bırakma hızını azalttığını bulmuştur. İnsanca yaşanacak ücret yasalarının istihdam artışı üzerindeki etkisiyle ilgili tartışmalar sürerken, çalışmaların çoğunda bu düzenlemelerin benimsendiği şehirlerde düşük ücretli iş sayısını azaltmadığını ortaya koymuştur.

Öğrenciler daha iyi bir işte çalışmak istemekte ve iş yerinde sigortasız çalıştırılmaktadır. Bu durum öğrencilerin iş yaşamından soğumasına ve güvenlerini kaybetmelerine

sebebiyet vermektedir. Sennett’in (2009) Amerika’da yaptığı araştırmaya göre ise sağlık ve emeklilik sigortası gibi alanların yanında perakende satışta, restoran ve diğer hizmet alanlarında sigortasız bir şekilde ve kısa süreyle çalışanların sayısı, emek gücünün yaklaşık beşte birini oluşturduğu ifade edilmektedir.

Öğrencilerin çalıştıkları için sınıf arkadaşlarını tanıma fırsatı bulamamakta, arkadaşları ve hocaları tarafından dışlanmakta, arkadaşlık ilişkileri olumsuz etkilenmekte, sosyal etkinliklere vakit ayıramamakta, kendini yalnız hissetmekte ve büyük bir kısmı da kendine ve hobilerine zaman ayıramamaktadır. Kirel (1999), esnek çalışma modellerinin çalışanlara daha fazla zaman tanıdığı için, çalışanların kendilerine, ailelerine ve özel yaşamlarına daha çok zaman ayırayabileceklerini iddia etmiştir. Ancak, esnek çalışma koşulları altında düzensiz ve daha uzun çalışma süreleri ile çalıştırılan işçiler ne kendilerine ne de ailelerine ve arkadaşlarına yeterli vakit ayıramamaktadır. O halde öğrencilerin bu denli sosyal yaşamdan uzak kalmaları onların daha içedönük, düşük özgüvenli, depresif ruh haline sahip birer birey olmalarında olumsuz anlamda etkili bir durum olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin önemli bir bölümü iş yerinde yetersiz beslenmekte, işi nedeniyle uykusuz kalmakta, çok çalıştığı için sık sık hastalanmakta, sürekli yorgun, uykusuz kalmakta, sürekli ayakta durması nedeniyle sağlık sorunları yaşamakta, hiç dinlenmemekte çalıştığı için öz bakımına ve dış görünüşüne özen göstermemektedir. Öğrencilerin çoğu çok çalıştığı için sürekli stresli, kaygılı ve buna ek olarak dersleri konusunda da kaygılıdır. Gürbüz ve Toğran’ın (2003) İstanbul’daki denetim firmalarında çalışan kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada yüksek iş tatmininin stres düzeyinde azalmalara neden olduğu bulunmuştur. Cooper ve ark. (1999) benzer şekilde anesteziyenler yaptıkları çalışmalarda iş tatmini ile stres arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Sonuç itibarıyla yoğun çalışma yaşamı ile devam ettirilen eğitim yaşamı bir araya geldiğinde öğrenciler üzerinde psikolojik olarak olumsuz etkilere sebebiyet vermektedir. Psikolojik etkilerin yanı sıra öğrenciler çok çalışmaları neticesinde yeteri beslenememe, düzensiz uyku, sürekli ayakta kalma gibi nedenler ile de fizyolojik olarak olumsuz etkilenmektedirler.

Çalışan öğrenciler çalıştığı için derslere geç kalmakta ve bu nedenle derslere alınmamakta, çalışma saatleri ve ders saatleri çakışmakta, ders bitiminde iş yerine ulaşmada geç kalmakta, mesai bitimi geç olduğu için toplu taşıma araçlarını kullanamamakta ve mesai bitimi geç olduğu için yurda giriş çıkışlarda sorun yaşamaktadır. Gökkaya (2021)’nin çalışmasında öğrencilerin yaklaşık %37’si ise çalışma saatleri nedeniyle derslere katılmakta sorun yaşamaktadır. Güney’in (2008) yaptığı araştırmaya göre çalışma saatlerinin standart olmaması ve uzun olması çalışanların yaşamlarının diğer alanlarına ayrılan zamanı azaltır. Öğrenciler akademik olarak başarılı olamayacağından endişelenmekte ve çok çalıştıkları için ruh sağlıklarının iyi olmadığını düşünmektedirler. Endi-

şeli ruh hali öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu anlamda Greenhaus ve Beutell, (1985) bir alanda strese maruz kalmanın yol açtığı, yorgunluk, gerilim, sinirli olma durumunun diğer bir alanda kişinin performansını olumsuz yönde etkileyeceğini saptamıştır. Sosyal (2009)'ın da belirttiği gibi, stres genç çalışan üzerinde psikolojik rahatsızlıklara neden olmaktadır.

Öğrencilerin haftalık uzun süreli çalışma saatleri dikkate alındığında bu durumun öğrencilerin ruhsal yapısını da etkilediği görülmektedir. Gökaya (2021) çalışmasında öğrencilerin %61'i haftalık 45 saatten daha fazla çalışmakta, % 24'ü 30 saat ve altı yani kısmi zamanlı olarak çalışmakta ve % 15'i ise haftalık çalışma saatlerine uygun olarak tam zamanlı çalışmaktadır. Öğrencilerin çoğu sürekli yorgun, hiç dinlenmemekte, öz bakımına ve dış görünüşüne önem vermemekte ve iş yerinde yetersiz beslenmektedir. Müftüoğlu ve Parlakyiğit'in (2020) aktarımına göre yapılan bir araştırmada işçilerin öğün sayıları arttığında depresyon belirtilerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Öğrenciler, yaşlarının genç olması itibariyle daha fazla beslenmeye ihtiyaç duymaktadır. Sağlıklı beslenerek hem zihinleri hem bedenleri daha sağlıklı bir hale gelecektir. Görülmektedir ki öğrenciler ne iş yerlerinde ne okullarında ne de yurtlarında yeteri kadar beslenememektedirler. Beslenmelerinin ve sağlıklı bir bedene sahip olmalarının önemli bir etkisi olarak da yorgun ve özensiz bir dış görünüme bürünmeleri de öğrenciler için önemli bir husustur.

Öğrencilerin çoğu işi nedeniyle uykusuz kalmaktadır. Çakmak (2018) bir araştırmada vardiya usulü çalışmanın işçilerde uyku kalitesini düşürürken, obezite ve metabolik sendrom riskini arttırdığı saptanmıştır. Dolayısıyla uykusuzluk hali, öğrencileri hem akademik hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri de çalışan öğrencilerin önemli bir bölümü çalıştıkları işyerinde mobbinge maruz kalmakta, istismar edilmekte ve şiddete uğramaktadır.

Öğrencilerin ailelerinin çoğu sağlığından endişe etmekte ve çocuklarının çalışmasını istememektedir. Luk ve Shaffer (2005) tarafından yapılan araştırmada ailevi talepler, aileye bağlılık ve aile rolü beklentileri ile aile-iş çatışması arasında pozitif, eşin desteği, patronun desteği ile aile-iş çatışması arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin çoğunun arkadaş çevreleriyle olduğu gibi aileleriyle de iletişimleri zayıflamaktadır. Bu duruma sebebiyet veren birçok durum mevcuttur. Örnek verecek olursak; ailenin öğrencinin çalışmasını istememesi, öğrencinin depresif ruh hali, sosyal yaşama vakit ayıramaması yahut halsiz ve yorgun olması olarak sıralayabiliriz. Sabil ve Marican'ın (2011) yaptığı çalışmaya göre çalışma saatlerinin uzunluğu ile iş-aile çatışması arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu varsayılır ve çalışma saatlerinin uzun olmasının iş aile çatışması düzeyini etkilediği düşünülür.

Zaten kısıtlı bir kaynak olan zamanının çoğunu işine ayıran bireyin, aile rolüne ayırdığı zamanının azalacağı ve bu durumun iş aile dengesini bozacağı düşünülmektedir.

Öğrenciler genellikle ailelerinden aldıkları maddi desteklerle öğrenimlerini devam ettirmektedirler. Bu ailelerin meslek ve gelir düzeylerine bakıldığında büyük bir kısmının emekli, işçi, memur ve çiftçi olduğu görülmüştür. Ailelerin gelirlerinin orta gelir düzeyinin altında bulunması nedeniyle aileler öğrencilerinin ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayamamaktadır. Bu duruma çare arayan öğrenciler kredi ve burs sistemine başvurumaktadırlar. Başvuran öğrencilerin çoğunluğu burslardan yararlanamamaları da mutlaka kredi imkanından faydalanabilmektedirler. Fakat öğrenciler gelecekte iş imkanlarının olmayacağından endişe ederek kredi almaktan vazgeçmektedirler. Böylece çalışarak kendilerine gelir kapısı oluşturmaktadırlar. Bu duruma en güzel çözüm kredi ve burs imkanlarının her öğrenciye adil bir biçimde sunulması, burs sisteminin herkese eşit bir biçimde çalışması adına gerekli mevzuat tekrardan gözden geçirilmeli ve gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Bu değişikliklerle öğrencinin akademik başarısı, ailesinin gelir durumu, okuyan kardeş sayısı göz önünde bulundurulmalıdır. Buna ek olarak öğrencilerin mezun olduklarında kendi eğitim aldıkları alanlarda istihdam edilmeleri adına gerekli alanlarda çalışan alımları yapılmalıdır. Ayrıca öğrenciler mezun olduktan sonra aldıkları krediler nedeniyle icraya verilmekten korkmaktadırlar. Bu durumun önlenmesi için öğrencilere daha çok burs daha az kredi verilmeli ve krediyi ödeyemeyen insanlar için icra yerine daha rahat imkanlar sunulmalıdır.

Tetteh ve Attiogbe (2019) tarafında yapılan çalışmada öğrencilerin yaklaşık %90'ının eğitim ve istihdamı birleştirmede zorluk yaşadığı ve iş baskısı nedeniyle öğrencilerin ders çalışmak için daha az zamana sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çalışan öğrencilerin yaşadığı en büyük sıkıntılardan birisi de çalışma ve ders saatlerinin çakışmasıdır. Bu durum için yapılabilecek en iyi eylem, öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde olduğu gibi mevcut dersi tekrardan dinleyebilmesi, gerekli evraklara sonradan kolaylıkla ulaşabilmesi için bir sistem oluşturulmasıdır. Böylelikle öğrenciler ders ve işleri arasında bir tercih yapmak durumunda kalmadan ve bu durumun neticesinde kaygı, stres gibi olumsuz hallere girmeden hem derslerindeki başarıyı sağlayabilecek hem de iş yerlerinde çalışmalarına devam edebileceklerdir.

Ders saati ile çalışma saati çakışan öğrencilerin varsa o bölümde İkinci Öğretim derslerinden faydalanabilmelerinin sağlanmasını öneriyoruz. Bu durum ders veren öğretim elemanı inisiyatifi ile değil net bir biçimde okul kuralları ile güvence altına alınarak gerçekleştirilmelidir.

Üniversite öğrencilerinin mali gelir kaynakları farklı değişkenler açısından incelendiğinde, bütün gruplarda ilk sırada aile (anne, baba, kardeş, amca vb.) ikinci sırada ise KYK burs ve kredileri yer aldığı görülmüştür. Aile dışındaki bireyler (iş adamları, arkadaş vb.), dernek/vakıf,

üniversite gibi yerlerden de öğrenciler ihtiyaç duydukları ekonomik kaynaklarını karşılayabilmektedir (Doğan ve Akçalı, 2021).

Öğrenciler için, Gençlik ve Spor Bakanlığının sunduğu burs ve kredi imkanları dışında, üniversiteler özelinde de gerekli burs ve kredi yardımları yapılmalı ve arttırılmalıdır. Burs ve kredi imkanları dışında maddi sorun yaşayan öğrenciler için eğitim materyalleri yardımları arttırılmalıdır. Öğrenciler kâğıt, kalem, defter, silgi gibi temel eğitim ihtiyaçlarına kolaylıkla erişebilmelidir. Bunun için gönüllülük esaslı yardım kırtasiyeleri oluşturularak öğrenciler kendi kimliklerini gizleyerek ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir.

Üniversite öğrencilerine, eğitim gördükleri okulda çalışma imkânı verilmelidir. Öğrenciler iş yerine ulaşımında zorluk, okuldan kopukluk, sosyal ortamlardan uzaklaşma gibi problemlerle karşılaşmadan eğitim gördükleri mekânda istihdam edilerek kendi kazançlarını elde edebilir.

Öğrencilerin çalıştıkları iş yerlerinde, günlük enerji ve besin ögesi ihtiyaçları karşılanmalıdır. Yalnızca bir öğün yemek yerine ana öğünlerin yanı sıra ara öğünler oluşturulmalıdır. Karşılanacak besinler insan sağlığı açısından gerekli değerleri içeren besinler olmalıdır. Öğrenci çalıştıran iş yerlerine yönelik gerekli kanunlar ile bu durum zorunlu hale getirilerek öğrencilerin çalışma mecburiyetleri halinde enerjilerinin ve beden sağlıklarının korunması güvence altına alınmalıdır.

Öğrenci çalıştıran iş yerleri devlet tarafından denetlenmeli öğrencilerin psikolojik, fizyolojik, ruhsal sağlıklarının ne durumda olduğu gözlemlenmelidir. Hiçbir öğrenci iş yerinde devlet tarafından güvencesiz bırakılmamalı ve iş yeri kaynaklı problemlere karşı kendini güvende hissetmesi kanunlar ve denetlemeler ile sağlanmalıdır.

Remenick ve Bergman (2020)'in belirttiği gibi çalışan öğrenciler için kampüs içerisinde daha fazla yarı zamanlı istihdam sağlanmalı, çalışan öğrencilerin ihtiyaçlarını anlayan ve olumsuzlukları en aza indirerek en iyi faydayı sağlayacak işler bulmaları konusunda öğrenci danışmanları atanabilir.

Türkiye'de üniversite öğrencileri çoğunluk olarak kayıt dışı istihdamın bir parçası olduğu için öğrencilerin, çalışma koşulları, ücretleri ve ne kadarının iş gücüne katılım gösterdiği net olarak belirlenmemektedir (Koç, 2017). Bu nedenle öğrencilere ulaşmak çok zordur. Bu durum çalışmanın bir sınırlılığı olarak düşünülmektedir. Bu amaçla, daha fazla örneklem hacmine sahip çalışmalarla çalışan yükseköğretim öğrencilerinin çalışmaya yaşamına ilişkin durumları ortaya konulabilir.

Kaynakça

Adem, M. (1993). Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 172, Ankara.

- Albrecht D. ve Ziderman, A. (1992). Financing Universities in Developing Countries. The World Bank, PHREE Background Paper Series, Document No: PHREE 92/61.
- Avcı, M. (2010). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 39-63.
- Aydın, Ufuk (2006). İşyerinde cinsel taciz ve iş sözleşmesinin feshi. *Eskişehir Barosu Dergisi*, 9, 12-35.
- Balkız, Ö. I. (2015). *Üniversite Öğrencileri İşgücü Piyasasında*. Ankara: Detay yayıncılık.
- Bilir, N. (2017). Çalışma Hayatında Bir Risk Grubu: Genç Çalışanlar (Çalışan Gençlik), Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. 15.08.2022 tarihinde https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/NHDR_BP_Nazmi_Bilir_Doc2.pdf
- Broadbridge, A., & Swanson, V. (2005). Earning and learning: How term-time employment impacts on students adjustment to university. *Journal of Education and Work*, 18(2), 235-249.
- Canny, A. (2002). Flexible labour? Growth of student employment in the UK. *Journal Of Education and Work*, 15(3), 277-301.
- Card, D. (1999). The causal effect of education on earnings. In *Handbook of labor economics* (Vol. 3, pp. 1801- 1863). Elsevier.
- Carnevale, A. P., & Smith, N. (2016). Learning While Earning: How Low Income Working Learners Differ from All Other American College Students. Washington: DC: Association of Community College Trustees (ACCT).
- Cooper, C.L., S. Clarke and Rowbottom, A.M. (1999). Occupational Stress, Job Satisfaction and Well-Being in Anaesthetics. *Stress Medicine*, 15, 115-126.
- Çakmak, G., Kızıl, M. (2018). Vardiyalı Çalışan İşçilerde Beslenme Durumu, Uyku Kalitesi ve Metabolik Sendrom Arasındaki İlişki. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 46 (3), 266-275.
- Çelik, H., ve Beşpınar, F.U. (2011). Farklı Nedenlerle Çalışma ve Çalışmanın Genç Üzerine Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 59-69. ISSN: 1309-8012 (Online).
- Çuhadaroğlu, F. (1989). Üniversite Gençlerinde Kimlik Bocalamaları. Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları, Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, Ankara. 35-41
- Doğan, H. & Akçalı, G. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sosyo-Ekonomik Sorunlar Üzerine Bir İnceleme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 309-316. DOI: 10.32329/uad.903559.
- Donat A., Bilgiç B., Eskiocak A., & Koşar D., (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 9(3), 451-459. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.345>
- Gökkaya, F. (2021). Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Finansal Durumları, Çalışma Nedenleri Ve Koşulları İle Akademik Başarılarının Araştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Isparta.
- Gray, A. (2004). *Unsocial Europe: Social Protection or Flexploitation?*. London: Pluto Press
- Greenhaus, J., Nicholas, J. B. (1985). Sources of Conflict Between Work and Family Roles. *The Academy of Management Review*, 10(1), 76-88.
- Gülerman, A. (1989). Akademik Danışmanlara Rehberlik Ve Psikolojik Danışman Niteliğinin Kazandırılması, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı, Ankara.
- Güney, S. (2008). *Davranış Bilimleri*. Anakara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Gürbüz, F. G., Toğran, E. (2003). A Study on Job Stress and Work-Family Conflict. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 5(20), 119-130.
- Karaörs, G. (2019). Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Sorunları: Isparta İli Örneđi (Y. Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Isparta.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 26. Basım. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keskinkılıç Kara, S., B., Çalık, T. (2012). Sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 673-695.
- Kirel, Ç. (1999). Esnek Çalışma Saatleri Uygulamalarında Cinsiyet, İş Tatmini ve İş Bağlılığı İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 28 (2),115-136.
- Koç, N. K. (2017). Çağrı Üzerine İş İlişkisinin Güvencesizliğinde Çalışan Üniversite Öğrencileri. *Mülkiye Dergisi*, 41(3), 83-110.
- Luk, D. M., & Margaret, A. S. (2005). Work and Family Domain Stressors and Support: Within and Cross-Domain Influences of Work-Family Conflict. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78, 489-508.
- Müftüoğlu, S., Parlakyiğit, A. (2020). Vardiyalı Çalışan İşçilerin Fiziksel Aktivite, Duygudurumu ve Beslenme Alışkanlıkları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 10-21.
- Özğüven, İ. E. (1992). Üniversite öğrencilerinin sorunları ve baş etme yolları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 5-13.
- Özşaker, M. (2012). Gençlerin Serbest Zaman Aktivitelerine Katılmama Nedenleri Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 126-131.
- Perna, L. W., & Odle, T. K. (2020). Recognizing the Reality of Working College Students. *Academe*. American Association of University Professors, Winter 2020. 15.08.2022 tarihinde <https://www.aaup.org/comment/7801#YvtzQ3ZBw2x>.
- Remenick, L., & Bergman, M. (2020). Support For Working Students: Considerations For Higher Education Institutions. *The Journal of Continuing Higher Education*, 69(1), 1-12.
- Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J., & Ciarrochi J. (2005). Young people's help seeking for mental health problems. *Australian e-Journal for Advancement of Mental Health*. 12.01.2022 tarihinde <http://www.auseinet.com/journal/vol4iss3suppl/rickwood>.
- Robinson, P. B., & Sexton, E. A. (1994). The effect of education and experience on self employment success. *Journal of business Venturing*, 9(2), 141-156.
- Sabil, S., & Sabitha, M. (2011). Working Hours, Work Family Conflict and WorkFamily Enrichment Among Professional Women: A Malaysian Case, 2011 International Conference on Social Science and Humanity, IPEDR, Vol: 5, Singapore, 206-209.
- Sennett, R. (2009). *Yeni Kapitalizm Kültürü. (Çev. A Onacak)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Siqueira CE, Gaydos M, Monforton C, Slatin C, Borkowski L, Dooley P, Liebman A, Rosenberg E, Shor G, Keifer M. (2014). Effects of social, economic, and labor policies on occupational health disparities. *Am J Ind Med*. 57(5), 557-72.
- Soysal, A. (2009). İş Yaşamında Stres. *Çimento İşveren Dergisi*, 23 (3), 17-40.
- Sunar, F. (1986). Planlı dönemde yükseköğretimde öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarının getirdiği problemler ve çözüm yolları (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Tetteh, E. N., & Attiogbe, E. J. (2019). Work-Life Balance Among Working University Students in Ghana. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9(4), 525-537.
- TÜİK. (20120). İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti 2019, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu.
- Yamaç, Ö. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek İle Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yavuzer, H., Meşeci, F., Demir, İ. ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz Üniversite Gençliğinin Sorunları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 1, 79-91.